

6 Skifterne

Hvad er et skifte?

Når en person dør skal hans eller hendes ejendele deles mellem hans/hendes arvinger. Sådan en deling af afdødes dødsbo kaldes for et skifte (personens ejendele skifter ejer). Den afdøde kaldes for arvelader, mens de personer, der skal arve kaldes for arvinger.

Typen af arvinger kan være

Livsarvinger:

Afdødes efterslægt i lige linie, dvs. børn, børnebørn og oldebørn osv.

Andre arvinger (= udarvinger):

Enten afdødes ægtefælle, hans forældre, bedsteforældre eller andre slægtninge.

Tidligere gik man om nødvendigt helt ud til efterkommerne af afdødes tip-oldeforældre.

Arvinger i følge afdødes testamente.

Hvis der ingen arvinger er:

Kongen / staten.

Arveklasserne:

Arvingerne deles i grupper, hvor eksisterende arvinger i en lavere gruppe altid udelukker arvingerne i højere grupper. Klasserne er set i forhold til afdøde:

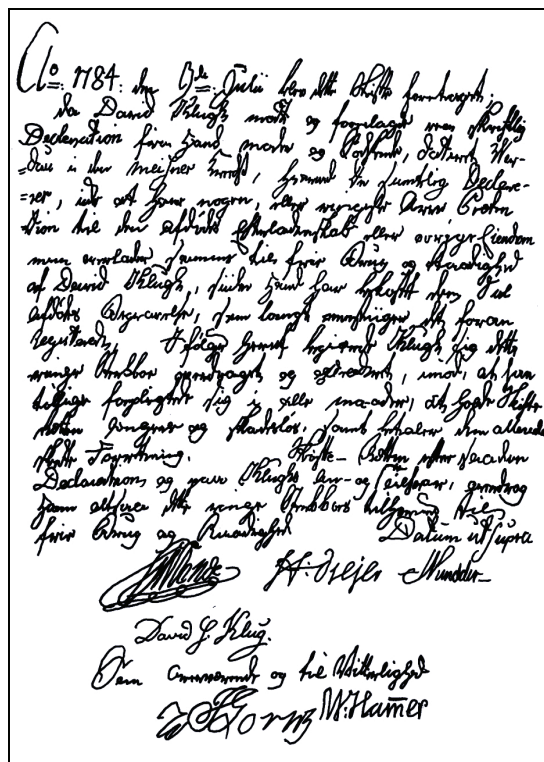
- 1) Ægtefælle og livsarvinger.
- 2) Forældrene og deres afkom.
- 3) Bedsteforældrene og deres afkom.
- 4) Oldeforældrene og deres afkom.
- 5) Tipoldeforældrene og deres afkom.

Arvinger, der ikke optræder i klasse 1, kaldes for udarvinger.

Skifteprotokollerne

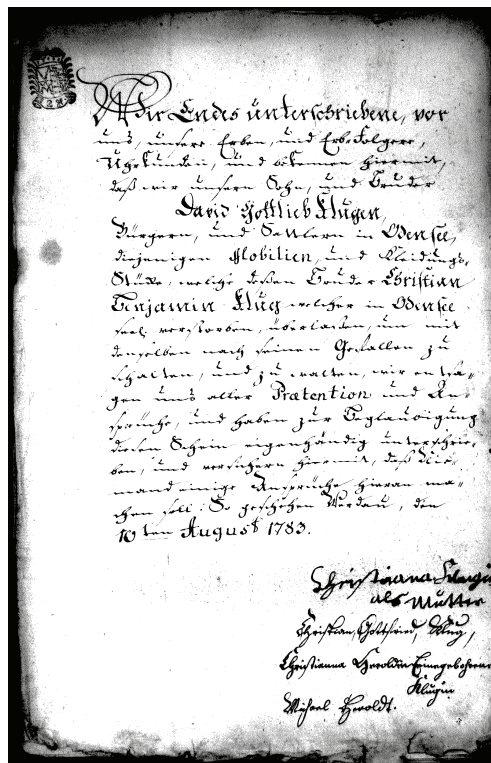
Skifterne blev oprindeligt nedskrevet i såkaldte skiftebreve, der udleveredes til arvingerne. Først i 1500 og 1600-tallet blev egentlige skifteprotokoller indført.

Oprindeligt indførtes kun skifter, hvor nogle af arvingerne var umyndige.



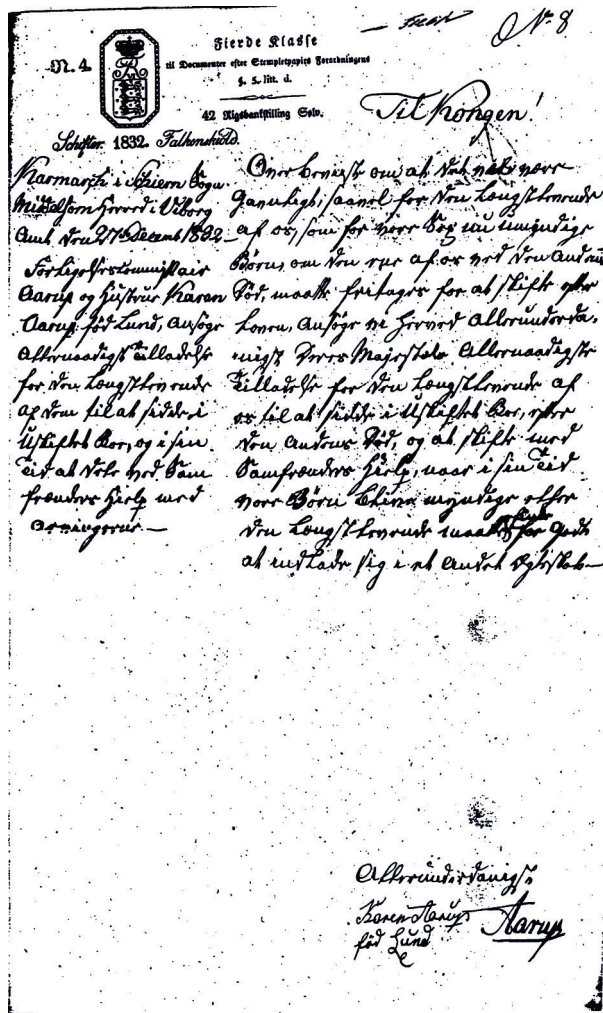
Figur 13: Sidste side af skiftet efter Chr. Benjamin Klug.

Han var ugift garversvend og døde 1781 i Odense. Han boede hos sin broder, der fik boet overdraget. - Odense Byfogeds Skifteprotokol, LAO.

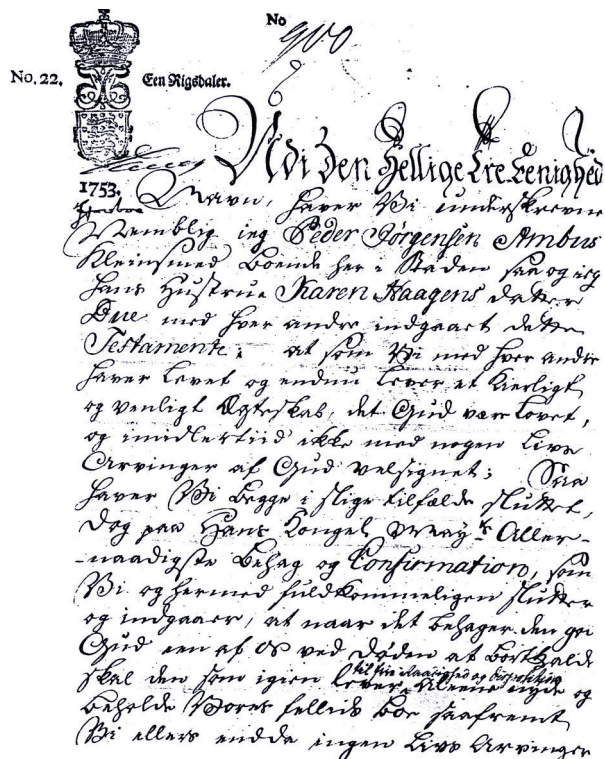


Figur 14: Afkaldet fra afdødes søskende og moder

i Weardau, Sachsen, dateret 1783. - Dokumenter 1784 til Odense Byfogeds Skifteprotokol, LAO.



Figur 15: Ansøgning om bevilling til uskiftet bo fra proprietær og forligskommissær Anders Aarup og hustru Karen fød Lund, 1833. Findes i Viborg Amt Blanketregnskaber 1. kvt. 1833, Danske Kancelli, Rigsarkivet.



Figur 16: Første side af testamente

for klejnsmed Peder Jørgensen Ambus og hustru Karen Haagens Daatter Due, 1771. De boede i Nyhavn 1. Findes under Sjællandske Registre og Tegnelser, 1771, Danske Kancelli på Rigsarkivet.

Pligten til at forestå et skifte påhvilede afdødes foresatte eller ejeren af den jord, hvorpå afdøde boede. Denne pligt/ret kaldes for skiftejurisdiktionen. Det er således nødvendigt at vide, hvilken skifteret et givet skifte vil henhøre under, hvis man ikke skal gennemlede alle de mulige skifteretter. Som hjælp til afgørelsen af, hvilken skifteret, det vil være relevant at søge hos i første omgang, kan vedlagte skema benyttes, idet man stedse har sig personens erhverv og boligtype for øje (var han selvejer eller fæster). Derudover henvises til A. Fabritiusens 'Håndbog i slægtsforskning' p. 194-203.

Skifterettens forpligtelser

I følge Chr. V's Danske Lov af 1683 pålagdes det alle skiftejurisdiktioner at føre skifteprotokoller, dvs. afskrive skiftobreve i en protokol, så uvildig og retsgyldig opbevaring af stedfundne skifter fandt sted. Da der desværre ikke samtidigt hermed indførtes afleveringspligt for skifteprotokollerne, er mange af de tidlige skifteprotokoller gået tabt. Skifteretten skulle ikke behandle alle skifter, men kun de skifter, der krævede det i følge loven, nemlig hvor arvingerne gjorde, at

skiftet faldt ind under mindst ét af følgende tilfælde:

- 1) Der var umyndige arvinger, dvs. mænd under 25 år, eller ugifte kvinder under 35 år.
- 2) Der var fraværende arvinger, dvs. arvinger, der ikke kunne tilkaldes til skiftets afholdelse, f.eks. arvinger i udlandet eller andre landsdele.
- 3) Der var ingen livsarvinger, dvs. hverken ægte børn, børnebørn eller oldebørn i live.
- 4) Der opstod splid mellem arvingerne ved samfrændeskifte (i dag privat skifte).

Hvis afdøde, f.eks. en aftægtsmand eller et fattiglem, intet ejede, blev der ikke afholdt skifte efter ham. Vi kan altså ikke regne med at kunne finde skifte efter samtlige vore forfædre.

Hovedregelen

Hvis samtlige arvinger var myndige (eller gift med mænd) og tilstedeværende, kunne arvingerne ordne skiftet selv, dvs. uden skifterettens mellemkomst.

Samfrændeskifte

Hvis en arveladers ægtefælle ønskede at skifte med de umyndige børn uden skifterettens mellemkomst, kunne vedkommende erholde tilladelse til samfrændeskifte. Dette betød et skifte, hvor mandlige familiemedlemmer, enten på mandens eller konens side, var garanter for skiftets rette gennemførelse. Samfrændeskifter kan ikke altid findes i protokollen. Samfrændeskiftet ophævedes 1845.

Hensiddens i uskiftet bo

Først i 1872 fik ægtefæller ret til at hensidde i uskiftet bo, og stadig kun, når de indsendte en erklæring om, at den afdøde ægtefælle ikke havde særbørn, dvs. børn fra tidligere ægteskaber eller arveberettigede børn udenfor ægteskabet.

Privat skifte

Som en slags genoptagelse af samfrændeskiftet indførtes omkring 1870 det private skifte. Dette forekommer, hvor én af arvingerne påtager sig at forestå boopgørelsen, så arveafgiften kan blive opkrævet. Hvorledes arvingerne så selv vil dele boet, er skifteretten uvedkommende, så længe arvingerne kan blive enige indbyrdes. Opstår splid mellem arvingerne, går skiftet

tilbage til skifteretten, der skal søge at mægle mellem arvingerne. Lykkes dette ikke går sagen til domstolene (byretten).

Testamenter

Hvis afdøde havde skrevet testamente, kunne han i dette have udpeget eksekutoren for boet, dvs. den der skulle forestå delingen af boet, men denne eksekutor havde ingen juridisk myndighed. Hvis der opstod splid arvingerne imellem, overtog skifteretten eller domstolene sagen.

Testamenterne skulle konfirmeres af Kongen for at være gyldige, derfor er ældre testamenter registreret. Testamentprotokollerne, som de indsendte testamenter blev afskrevet i, findes på RA., og kartotek til disse testamenter (indtil 1848) findes i vejledningssværelset på RA.

Der er 75 års tilgængelighedsfrist på testamenter.

Protokollernes hjemsteder

Skifteprotokollerne er altid afleveret til det respektive landsarkiv, men kan delvis også ses på Rigsarkivet i mikrofilmkopi:

RA	Mikrofilm af skifterne i LAK, LAO, LAV, LAA, mange med nyere registre.
LAK	Mikrofilm af skifterne for LAK ses på LAK, alle med nyere registre. Desuden yngre protokoller i original.

På Landsarkivet i København, LAK

Skifteretterne sorterede indtil 1919 under retsbetjentene, hvorfor man skal søge i registraturen for deres arkivfond.

Registraturen er amtsvis opdelt, og bagest i hvert bind findes et sogneavneregister, hvori det let ses, hvilken herredsfoged eller byfoged, som sognet hørte under i hvilken periode. I indholdsfortegnelsen forrest i bindet findes den pågældende retsbetjentkontor, og i selve fortegnelsen findes skiftevesenets arkivalier under litra D (?).

Er der tale om et godsarkiv, går man ind i navneregisteret til det pågældende godsarkivs skifteprotokoller. Navneregistrene står i biblioteket i den gamle bygning. Dernæst går man ind i filmfortegnelsen, som findes på filmlæsesalen, og deri findes filmnummeret.

Der er 75 års tilgængelighedsfrist på skifteprotokoller og testamenter.

Husk, at du har krav på aktindsigt, når det drejer sig om skifter efter dine direkte

Geografisk område:	Befolkningsgruppe:	Periode:	Skiftejurisdiktion:	Arkiv:
Landet:	Lensbesiddere, Godsejere, Selvejere, Indsiddere	-1799	Amtmanden	LA
		1793 -1919	Herredsfogeden eller Birkedommeren	LA
	Fæstere - også arvefæstere, Lejehusmænd Bøndergårdsforpagtere Godsforvaltere	-1817	Godsejeren	LA
		1817 -1919	Herredsfogeden eller Birkedommeren	LA
	Gejstlige, dvs. Præster, provster, biskopper, degne klokkere skoleholdere	-1807	Herredsprovsten	LA
		1807 -1919	Herredsfogeden eller Birkedommeren	LA
	Krongodsets fæstere m.v.		Ridefogeden, jævnfør også Ryttergodset	LA
	Ryttergodset	1670 -1767	Regimentsskriveren	LA
		1770 -1850	Amtsforvalteren	LA
		1850 -1919	Herredsfogeden eller Birkedommeren	LA
Købstæderne	Borgerne	-1919	Magistrat og Byfoged	LA
	Gejstlige (se definition ovenfor)	1807 -1919	Magistrat og Byfoged	LA
	Hof- og slotskirkernes personale i Kbhvn. Hillerød, Fredensborg og Helsingør. Lærere ved Frederiksborg lærde skole.		Kgl. Konfessionarius (skiftedokumenter kun bevaret for perioden 1724-1787)	LAK
København	Civile rangspersoner	-1771	Hofretten	LAK
		1771 -1919	Hof- og Stadsrettens skiftekomm.	LAK
	Civile Embedsmænd og funktionærer (kgl. betjente) udenfor rangen	-1771	Borgretten	LAK
		1771 -1919	Hof- og Stadsrettens skiftekomm.	LAK
	Almindelige borgere	-1771	Bytinget (Københavns skiftekom.)	LAK
		1771 -1919	Hof- og Stadsretten	LAK
	Københavnske fallitboer	1872 -1919	Sø- og Handelsretten	LAK
Bornholm	Landbefolkningen	-1761	Skifteskriveren	LAK
		1761 -1919	Herredsfogeden	LAK
	Købstædernes borgere m.v.	-1919	Byfogeden	LAK
Christiansø	alle	-1855	Auditøren ved fæstningen	LAK
		1855 -1919	Hrd.fogeden i Nr.Herred på Bornholm	LAK
Amager	Store Magleby og Dragør		Schouten (dokumenter kun bevaret for perioden 1812-21)	LAK
hele landet	Jøderne	1736 -1814	Menighedens forstander	LA
	Universitetets ansatte: Professorer, Betjente, de såkaldte lærde mænd, og Universitetets studerende		Konsistorium (kun få rester bevaret i universitetets arkiv)	RA
	Landmilitæretatens officerer	1743 -1846	Landetatens generalauditør	RA
	Landmilitæretatens underofficerer og menige		Regimentsauditøren	Ha på RA
	Sømilitæretatens officerer højere end kaptajnsrang	1630 -1771	Søetatens generalauditør	RA
	Øvrige sømilitære	1670 -1779	Underadmiralitetsretten	RA

Figur 18: Tabel over skiftejurisdiktionerne.

Fra 1919 er det altid det stedlige dommerembedes skifteret, der for alle borgere forstår skiftet, og disse skifter kan kun ses på det respektive landsarkiv. Skifter fra LAV, LAO og LAA findes på film tilgængelige på RA, se senere.

6.1 Fremgangsmåde ved Brugen af Skifteprotokoller

Find den rigtige skifteret (skiftejurisdiktion) i tabellen

Tabel over skiftejurisdiktionerne. – Hvis denne tilhørte et gods, vil det som regel kunne ses i et af følgende opslagsværker, hvilke godser, der havde jord i det pågældende sogn:

LAKs område

Aksel Nørlits: Sjællandske og Mønske Godsers Skifteprotokoller ved LAK (trykt bog). – For Lolland-Falster anvendes 'De brune kasser' på Landsarkivet.

LAOs område

Anne Riising: Oversigt over de Fynske Godsers Skifteprotokoller ved LAO (trykt bog).

LAAs område

Folioregistratur nr. 200 på RA: De Slesvigske Folketællinger, Forefindes i Vejledningen på RA.

LAVs område

Henning Jensen: Arkivhåndbog for Nørrejylland (trykt bog).

Ellers kan

Hartkornsspecifikationerne 1778ff og 1789ff tages til hjælp

Find i tabellen over filmede kilder, om protokollen kan ses på RA, eller om man skal til landsarkivet.

Benyt om muligt først navneregisteret til skifteprotokollen

På LAK står registre til godsers, birks og herreders skifteprotokoller fremme, samt registre til de fleste Københavnske Skiftekommissioner.

Materialet fra Skifteretterne benyttes, henviser Dødsanmeldelses- og Skifteprotokoller gerne til

Skiftedokumenter

Disse er ikke altid filmede til brug på RA.

Findes så på resp. LA under den pågældende skifteret/retsbetjent.

Overformynderiets Protokoller

Disse er heller ikke altid filmede til brug på RA.

Findes så på det respektive LA under den pågældende skifteret/retsbetjent.

Auktionsprotokollen

Disse findes under Retsbetjentenes Arkiver på LA (på LAK under **Litra A: Fogedvæsen** indenfor beskrivelsen af enhver retsbetjents arkiv).

Hm, ikke altid filmet til brug på RA.

Skøde- og Panteprotokollerne

Disse findes under Retsbetjentenes Arkiver på LA, og findes i filmkopi på RA.

Fæsteprotokollerne

Disse findes under godsarkiverne på LA, og findes i filmkopi på RA.

Matriklen 1844

Denne ses i original på Kort og Matrikel Styrelsens Arkiv (KMS, jævnfør kapitlet om KMS).

Øvrighedernes Bevillinger

Rigsarkivet, enten i original eller på film. Både protokoller og sager er filmet – Jævnfør de respektive kapitler.

Hvilke Skifter kan ses på LAK?

Kun skifter fra LAK selv kan ses på LAK; dvs. skifter fra Sjælland, Møn, Lolland-Falster og Bornholm (og Samsø burde være med, idet Samsø lå i Holbæk Amt, men i Århus Stift).

Hvilke skifter ses på RA?

Film forefindes af alle skifter fra hele landet indtil ca. 1900, hvis protokollen er afleveret til det pågældende LA (dvs. ganske enkelte skifteprotokoller fra godser *kan* mangle ved LA – og derfor også ved RA- og skal derfor søges ved det pågældende gods). Film indtil ca. 1860 står fremme; film af skifter for perioden ca. 1860-ca. 1900 skal bestilles hjem – ventetid ca. 3 dage.

6.2 Hvordan ses skifterne?

Skifterne ses således:

På LAK:			Skifteprotokollerne:			På RA	**)
Place- ring på plan	Navn på protokol:	Medium	Registraturens navn:	Skiftejurisdiktion:	Periode:	LAK *)	LAA, LAO, LAV
	Navne-registre Registraturen Protokollen	Xerox Bog Fiche	Godsarkiverne	Smågodserne Storgodserne Alle private Godser og Hospitaler	1685-1817 1685-1850 1685-1850	*) Film b) Fort. *) Film	a) Film c) Fort. a) Film
B)	Navne-registre Registraturen Protokollen	Xerox Bog Original	Retsbetjentene	Herredsfogeder Birkedommere Byfogeder (for købstæderne)	1790-1919 1790-1919 1580-1919	*) Film b) Fort. *) Film	a) Film c) Fort. a) Film
B)	Registraturen Protokollerne m. Register i	Bog Original	Dommer- embedet	Dommerembedets Skifteret	1919-1949		
B)	Registraturen Protokollerne m. Register i	Bog Original	Amtsarkiverne	Krongodsets forvalter	1660-1850	b) Fort. *) Film	c) Fort. a) Film
E)	Registraturen Protokollerne m. Register i	Bog Original	Reg. med navn efter embedet	Herredsprovsten Amtmanden mv.	som den er for hvert embede	b) Fort. *) Film	c) Fort. a) Film
B) D)	Registraturerne Navne-registre Protokollerne m. Register i	Bog Xerox Original	Retsbetjente, Kbh. - Københavns Skiftekommis- sion	Hof- og Borgretten, Hof- og Stadsretten, Københavns Skiftekomm., Stadsretten.	-1919	b) Fort. *) Film *) Film	

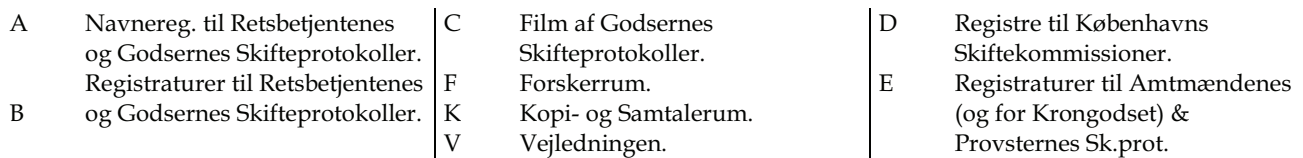
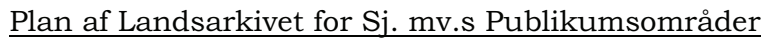
Figur 19: Således ses skifterne.

*) Rigsarkivets film af arkivalier ved LAK skal bestilles hjem fra fjernmagasinet i Glostrup. – Ventetid tre dage.

**) Rigsarkivets film af skifteprotokoller ved LAA, LAO og LAV for tiden efter ca. 1860 skal tages hjem fra Glostrup – Ventetid tre dage.

Bestil på hvid bestillingsseddel originalen på LAK.

Plan af Rigsarkivets Kopilæsesal



6.3 Hvilke kilder henviser skifterne til?

Skifteprotokollerne henviser ofte til dokumenter, bevillinger, attester m.v., men i hvilke kilder findes disse dokumenter m.v. så?

Tabellen viser, hvilke dokumenter m.v., der kan være henvist til, og i hvilke arkivfonde og kilder disse almindeligvis kan findes på h.h.v. RA og LA.

For arkivalier fra LA på film på RA, se *tabellen over de filmede arkivalier*.

	Realregisteret (efter 1845)	ca. 1790 ff: Skoede og panteprotokoller.	indtil ca. 1790: Tingboeger fra Herrederne.	indtil 1807: Skoede- og panteprotokol fra Landstingene	testamenter - Danske cancelli - indtil 1848	Justitsministeriet - testamenter - efter 1848	Danske cancelli - oevrighedens bevillinger 1803-1848	Justitsministeriet - familieretslige bevillinger - 1848ff.	taxationsforretninger under herredet	taxationsforretninger under amtets / byens brandforsikring (h.h.v. 1800 og 1760 ff).	amtsregnskaberne	fra ca. 1790: justitsprotokollerne	faesteprotokoller i godsarkiverne	Skifteprotokollen (Kbhvn: dicsionsprotokollen)
skøder på bondegårde og huse	x	x	x											
huse i købstæderne og Kbhvn.	x	x	x											
pantebreve / arvinger gives pant	x	x	x	x										
salg til selveje af en bondegård	x	x	x	x										
testamenter					x	x								
Tilladelse til hensiddende i uskiftet							x	x						
Tilladelse til samfrændeskitte							x	x						
Tilladelse til proklama							x	x						
Hartkorn	x	x	x	x										
syns- og skønsforretninger									x	x				
uægte børn før 1812											x			
betaling af arveafgift (boer over 100 rdl.,											x			
tingsvidner		x	x	(x)								x		
aftægtskontrakter	x	x	x											
fæstebreve	x	x	x										x	
resterende skatter og afgifter											x			
skifteretsattester														x
tinglysning af f.eks. skifteretsattester	x	x												
efterlysning af arvinger			x									x		

Figur 20: Hvor findes de dokumenter og sager, som skifterne henviser til.

6.4 Hvilke typer skifter er behandlet hvor?

Nedenstående tabel viser hvilke dele af en fuldt udviklet skiftekommissions arkiv, som man med fordel kan benytte sig af, når skiftet er af den type, som er angivet til højre.

Formålet med tabellen er at hjælpe forskeren med at overskue sagsbehandlingen og dens beskrivelse i de forskellige dele af skifterettens arkiv.

	dødsanmeldelsesprotokol	alm. skifteprotokol	sognefogedens registreringsprotokol	auktionsprotokol (retsbetjente)	forseglingsprotokoller (forseglings og vurderings-forretning)	decisionsprotokol (forhandlingsprot - kun Kbhvn.)	repartitionsprotokol (udlodningsprotokol - kun København)	eksekutorboer pakter	testamenter pakter	skiftedokumenter pakter	konkursboer og bodelinger (skilsmisse) pakter
Typer af skifter:											
samfrændeskitte	x	x									
uskiftet bo	x	x			x	x					
intet skifte (fattig)	x	(x)									
efter person på aftægt (intet skifte)	x										
konkursbo	x	x		x	x	x	x				x
kun udarvinger	x	x	x	x	x	x	x			x	
alm. offentligt skifte	x	x	x		x	x	x			x	
testamente - alm. offentligt skifte	x	x	x	x	x	x	x		x	x	
testamente - eksekutorbo	x	(x)	x	x				x		x	
skilsmissebo		x									x
konkursbo	x	x									x
handling i forbindelse med skifter:											
afkald på arv	x	x				x				x	
ansøgning om tilladelse til uskiftet bo	x	(x)								x	
myndige børn accepterer moders / faders ansøgning om uskiftet bo	x	(x)								x	
udbetaling af arv	x							x	x	x	

Figur 21: Hvor findes de forskellige typer skifter behandlet?

NB.: I ældre tid fandtes kun i Kbhvn. flere typer protokoller, og da dødsanmeldelsesprotokoller og sognefogedens registreringsprotokoller indførtes fra 1793, fik man nogle steder protokoller for dødsanmeldelse, og nogle steder findes dødsanmeldelser i selve skifteprotokollen.

6.5 Hvor ses skifterne?

Embede:	Arkiv:	Landsarkiverne	Rigsarkivet
Herredsfogeder (1790-1919), Birkedommere (1790-1919), Amtmænd (1683-1790), Herredsprovster (1683-1807), Byfogeder (ca. 1600-1919) Små godser (1683-1817), Store godser (1683-1850)		Kun det landsarkiv, embederne hører under Original (ved LAK er arkivets skifteprotokoller fra godserne at se på film).	Film indtil ca. 1900 fra alle fire landsarkiver.
Byretter (efter 1919)		Kun det landsarkiv, embedet hører under.	
Københavns Skiftekommisioner (indtil 1919)		Kun LAK	Film indtil ca. 1900.
Skifteprotokoller fra før ca. 1683 fra len og grevskaber, provster m.v.		Kun det landsarkiv, som stedet hører under (grevskabet Samsø dog under LAK).	
Hærens og Kbhs. Universitets Skifteprotokoller			Original.

Figur 22: Hvor ses skifter?

6.6 Skifter på Internettet

- www.krabsen.dk - bl.a. database med registre til skifteprotokoller fra Vendsysselske godser.
- www.ddd.dda.dk - bl.a. registre til skifteprotokoller fra følgende af de gamle amter: Thisted, Viborg, Randers og Aalborg.
- <http://myweb.cableone.net/really/index.htm> - Aurelia Clemons store hjemmeside med bl.a. sogn til gods-index og ekstrakter af mange danske skifteprotokoller.

Desuden findes nogle andre sider med registre til skifteprotokoller:

- www.vivif.dk - Fynske skifter,

- www.brejl.dk - Erik Brejls store hjemmeside vedrørende Skanderborg og Århus amter.
- www.krabsen.dk - godsskifter for Hjørring amt.
- http://www.e-bachmann.dk/genealogy/dis-danmark.dk/index_da.php eller www.dis-danmark.dk => Kilder => Amt-Herred-Sogn portalen - hvor du finder oplysninger om registrerede kildeindtastninger etc. for hvert sogn i landet.